

Zoogdieren in het BMP en het PTT-project

■ Zoals medewerkers aan BMP en PTT hebben gemerkt, bestaat er ook belangstelling voor systematische waarnemingen van zoogdieren. In april 1995 is een landelijk project gestart Zoogdiermonitoring, om ontwikkelingen in aantallen en verspreiding van veel Nederlandse zoogdiersoorten te volgen. Dit gebeurt door het inrichten en onderhouden van een Meetnet Zoogdieren en een Zoogdierdatabank met losse waarnemingen. Net als bij de monitoringprojecten van SOVON kan op basis van de uitkomsten eventueel worden voorgesteld maatregelen te nemen om ongewenste ontwikkelingen bij te sturen.

Het project is opgezet door de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (VZZ) en de Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN/SVO). Verschillende landelijke (bijv. SOVON) en regionale organisaties doen mee. Bovendien wordt nauw samengewerkt met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) waar de binnengekomen formulieren worden vertoetst en gecontroleerd. Het CBS verzorgt ook deels de financiering, het andere deel is afkomstig van het Informatie- en KennisCentrum Natuurbeheer (IKC-N).

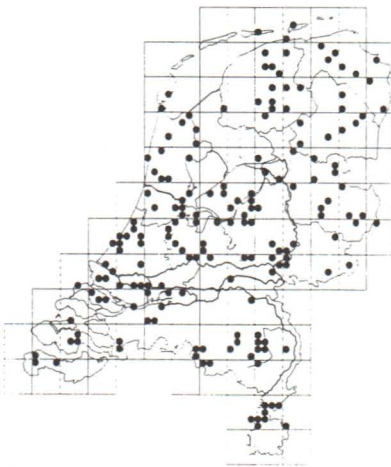
Het Meetnet Zoogdieren bestaat uit verschillende deelmeetnetten, waaronder de tellingen door BMP'ers en PTT'ers. In bijgaande folder kun je meer over de verschillende deelmeetnetten lezen.

Nu de deelnemers aan de beide SOVON-projecten al twee seizoenen zoogdieren hebben geteld, wordt het tijd om iets van de resultaten te laten zien. In het PTT gaat het bij de zoogdieren, net als bij de vogels, om de aantallen die per 5-minutentelling zijn waargenomen. Om de vogeltellingen niet te beïnvloeden worden hun aantallen pas ná elke 5-minutentelling genoteerd. Het gaat uitsluitend om (levende) dieren, dus niet om molshopen en verkeersslachtoffers e.d.

In het BMP worden de waargenomen zoogdieren genoteerd of op kaart ingetekend. Aan het einde van het seizoen wordt van elke soort het hoogste aantal waargenomen dieren op een bepaalde dag als eindcijfer gehanteerd (turfmethode). De telresultaten worden op formulieren ingevuld en samen met de vogelresultaten ingestuurd.

• PTT-project

De medewerking van SOVON-vogelaars om ook zoogdieren te tellen bleek flink groot (op 60-70% van alle routes; tabel 1). Ook was de verdeling over Nederland heel goed (bijv. in februari 1995, figuur 1). Er werden flink veel zoogdieren waargenomen. Zoals te verwachten viel ging het hierbij voornamelijk om soorten als haas, ree, konijn en eekhoorn (tabel 2). Van

Figuur 1. Ligging van PTT-routes waarbij op zoogdieren is gelet, februari 1995.

Tabel 1. Deelname PTT-tellers aan zoogdierwaarnemingen.

telling	routes onderzocht		routes op zoogdieren gelet				waarvan geen zoogdieren gezien			
	93/94	94/95	93/94	%	94/95	%	93/94	%	94/95	%
november	267	259	168	(62,9)	180	(69,5)	56	(33,3)	83	(46,1)
december	287	317	190	(66,2)	224	(70,7)	55	(28,9)	81	(36,2)
februari	266	266	188	(70,7)	175	(65,8)	44	(23,4)	49	(28,1)

Tabel 2. Meest waargenomen zoogdiersoorten en hun aantallen, winter 1994/95.

		nov	dec	feb
totaal routes		180	224	175
haas	routes	63	98	103
	aantal	194	334	891
	punten	107	184	293
konijn	routes	26	37	30
	aantal	51	157	167
	punten	38	69	40
ree	routes	24	41	42
	aantal	119	278	323
	punten	36	71	68
eekhoorn	routes	9	10	7
	aantal	12	13	9
	punten	10	12	8

de overige soorten werden maar kleine aantallen waargenomen.

Een aantal routes is in beide jaren geteld (meerjarig getelde routes; tabel 3). Dat maakt het mogelijk om van de vier talrijkste soorten niet alleen de resultaten per maand te beschouwen, maar ook voor beide telseizoenen.

Tabel 3. Meerjarig getelde PTT-routes waar ook op zoogdieren is gelet.

	nov.	dec.	feb.
getelde routes	180	224	175
waarvan tevens in 93/94 geteld	117	125	156
in %	65	55,6	89,1

Haas

In beide seizoenen waren de aantallen hazen het grootst bij de februari-telling. Dat hangt samen met toegenomen activiteiten in het teken van de voortplanting. Wanneer we de verschillen tussen de jaren bekijken, valt op dat op basis van de februari-tellingen er sprake lijkt van een toename, maar op basis van de november- en decembertellingen van een afname. Hierbij moet bedacht worden dat beide telseizoenen het meest van elkaar verschilden m.b.t. de maand februari: in 1995 was deze veel minder koud dan in 1994. Dat heeft waarschijnlijk invloed gehad op de zichtbaarheid van de dieren (minder zichtbaar door dekking zoeken bij koude). De verschillen in temperatuur tussen beide jaren in de overige telmaanden is minder groot. De mogelijkheid bestaat dus dat de aantallen in 1994/95 in werkelijkheid iets waren afgenomen ten opzichte van het seizoen ervoor.

Konijn

In het eerste telseizoen werden in februari de minste konijnen waargenomen, in het tweede juist de meeste. Net als bij de haas zal dat te maken hebben met de vorst tijdens de eerstgenoemde februari. De konijnen zullen toen lekker in hun holen hebben vertoefd, terwijl de vogelaars in de kou stonden te kleumen.... Ook was het aantal meerjarig getelde routes juist in februari nogal klein. Hierdoor is het aantal van 103 konijnen op één enkele route in februari 1995 het totaal erg gaan domineren. Het is moeilijk om in dit stadium iets te zeggen over de verschillen tussen de jaren, daarvoor zou een groter aantal routes met konijnen nodig zijn. Het patroon lijkt echter enigszins op dat van de haas.

Ree

In beide seizoenen waren de aantallen tijdens de novembertelling het kleinst. Tijdens het tweede seizoen waren de aantallen in februari het grootst, maar het seizoen ervoor was dat niet het geval. Vanwege de koude zullen de dieren meer dekking hebben gezocht. In de regel kan men verwachten dat reeën juist in februari de grootste activiteit zullen vertonen, zo richting voorjaar. Hierdoor krijgen we bij het bekijken van de verschillen tussen de jaren hetzelfde beeld te zien als bij de vorige twee soorten: een toename op basis van de februaritellingen, maar een afname op basis van de november- en decembertellingen.

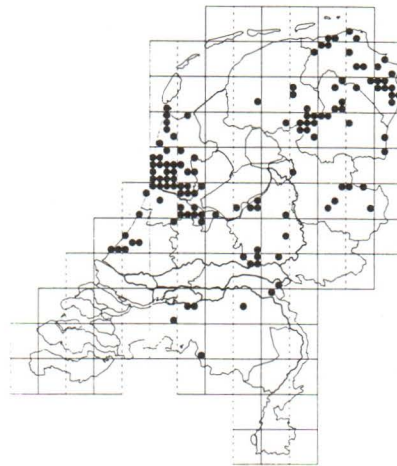
Eekhoorn

Het aantal eekhoorns lag het tweede seizoen tijdens alle tellingen lager dan het eerste seizoen. Ook laten de resultaten van de meerjarig getelde routes in alle maanden een duidelijke afname zien. Als het aantal meerjarig getelde routes niet zo klein was geweest, zou men bijna denken dat er sprake is van een echte afname. Door het geringe aantal waargenomen eek-

hoorns zijn geen uitspraken te doen over een seizoenspatroon.

• BMP-project

Ook bij dit SOVON-project was de medewerking goed, ook al was het iets lager dan bij het PTT-project. Van de 448 in 1994 onderzochte BMP-plots werden 187 (42%) op zoogdieren bekeken (10 daarvan vruchteloos). De resultaten van 1995 waren op moment van schrijven nog niet bekend. In sommige delen van Nederland viel de belangstelling om ook zoogdieren te tellen nog wat tegen, met name in Zeeland, Limburg en Noord-Brabant. De belangstelling was vooral groot in Noord-Holland, Groningen en Drenthe.

Figuur 2. Ligging van BMP-plots waarin op zoogdieren is gelet, 1994.

Tijdens de werkzaamheden voor het BMP werden meer soorten zoogdieren waargenomen dan bij het PTT. Er werden 8 soorten in tenminste 10 plots waargenomen (PTT: 4 soorten; tabel 4).

De belangrijkste soorten waren, haas, konijn, ree en eekhoorn, maar ook vos, mol, muskusrat en egel werden in meer dan tien plots waargenomen.

Tabel 4. Zoogdieren tijdens het BMP 1994 op volgorde van het aantal plots waarin de betreffende soort werd waargenomen.

soort	plots	totaal
haas	130	953
ree	75	301
konijn	59	947
vos	52	83
eekhoorn	22	49
mol	20	143
muskusrat	14	16
egel	10	17
wezel	4	4
hermelijn	4	4
bosmuis	3	3
bunzing	2	3
'vleermuis'	2	2
veldmuis	2	2
rosse woelmuis	1	2
wild zwijn	1	1
das	1	1
'spitsmuis'	1	1
zwarte rat	1	1
boomarter	1	1
woelrat	1	1

Vogelaars in de duinen van Noord-Holland zagen geen heil in het tellen van konijnen: het waren er te veel en konijnen worden daar ook al op een andere manier geteld (langs transecten). Begrijpelijk, maar wel jammer.

Conclusie

De aanpak om van enkele soorten zoogdieren de ontwikkelingen te volgen door SOVON-vogelaars in te schakelen, blijkt dus zeker perspectiefvol. Van soorten als haas, ree en konijn kunnen waarschijnlijk al over een vrij korte periode van jaren bruikbare uitspraken worden gedaan. Van enkele andere soorten is dat misschien ook mogelijk, als er in meer plots zoogdieren worden geteld en over een langere periode bekeken.

Vogelaars bedankt en ga zo door!

Rombout de Wijs & Theo Verstrael

Kort projectnieuws 3

Waddengebied

Het gonst van de SOVON-activiteiten in het Waddengebied. Zo zal er in 1996 weer een gebiedsdekkende inventarisatie op kustbroedvogels plaatsvinden. Het is een grensoverschrijdend project, wat wil zeggen dat het Duitse en Deense Waddengebied op dezelfde soorten worden uitgeplozen. De vorige integrale telling in 1991 leverde vaak spectaculaire aantallen op zodat de verwachtingen voor 1996 weer hoog zijn gespannen. Bovendien

sijpelen er tijdens het schrijven van dit stukje berichten binnen over een dramatische scholekstersterfte in Nederland ten gevolge van het ijzige winterweer. De grootschalige broedvogelinventarisatie biedt dus een uitgelezen mogelijkheid om te zien hoe de broedvogels in het Waddengebied het er hebben afgebracht!

De medewerkers zijn inmiddels door Ben Koks (veldwerkcoördinator) benaderd en krijgen binnenkort de

handleidingen en telformulieren thuisgestuurd, of hebben deze bij verschijnen van SOVON-Nieuws al ontvangen. Onder het thema "Monitoring in het Waddengebied" is er op 9 maart een dag in Leeuwarden georganiseerd met verhalen over broed- en watervogelmonitoring. Voorts zullen dit voorjaar rapporten verschijnen over kustbroedvogels in het Nederlandse Waddengebied in 1994 en wad- en watervogels in het seizoen 1993/94.